Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (neljas koda)

6. märts 2025 *

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö tsiviilasjades – Määrus (EL) 2019/1111 – Kohaldamisala – Artikli 1 lõike 1 punkt b ja lõike 2 punkt e – Lapse vara käsutamisega seotud meede – Artikkel 7 – Kohtualluvus vanemliku vastutusega seotud asjades – Artikkel 10 – Kohtualluvuse valimine – Määrus (EL) nr 1215/2012 – Kohaldamisala – Artikli 1 lõike 2 punkt a – Füüsiliste isikute õigus- ja teovõimet puudutav väljajätmine – Enne Bulgaaria Vabariigi ühinemist Euroopa Liiduga sõlmitud Bulgaaria Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni kahepoolses lepingus ette nähtud kohtualluvuse eeskirjad – Nimetatud eeskirjade ja määruses 2019/1111 ette nähtud eeskirjade vaheline erinevus – ELTL artikkel 351 – Mõiste „vastuolu“

Kohtuasjas C-395/23 [Anikovi] [i],

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sofiyski Rayonen sadi (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria) 24. juuni 2023. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 29. juunil 2023 ning mida täiendati 6. veebruari 2024. aasta määrusega, mis jõudis Euroopa Kohtusse samal päeval, menetluses

E. M. A.,

E. M. A.,

M. I. A.,

EUROOPA KOHUS (neljas koda),

koosseisus: Euroopa Kohtu president K. Lenaerts neljanda koja presidendi ülesannetes, kolmanda koja president C. Lycourgos, viienda koja president M. L. Arastey-Sahún, kohtunikud S. Rodin ja O. Spineanu-Matei (ettekandja),

kohtujurist: J. Richard de la Tour,

kohtusekretär: ametnik R. Stefanova-Kamisheva,

arvestades kirjalikku menetlust ja 12. septembri 2024. aasta kohtuistungil esitatut,

* Kohtumenetluse keel: bulgaaria.

[i] Käesoleval kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– E. M. A., E. M. A. ja M. I. A., esindaja: *advokat* L. S. Tsoncheva,

– Hispaania valitsus, esindajad: I. Herranz Elizalde ja P. Pérez Zapico,

– Ungari valitsus, esindajad: Zs. Biró-Tóth ja M. Z. Fehér,

– Euroopa Komisjon, esindajad: S. Noë, W. Wils ja I. Zaloguin,

olles 28. novembri 2024. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

kohtuotsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tuleb tõlgendada Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. juuni 2008. aasta määruse (EÜ) nr 593/2008 lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I) (ELT 2008, L 177, lk 6; edaspidi „Rooma I määrus“) artikli 4 lõike 1 punkti c, Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määruse (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (ELT 2012, L 351, lk 1; edaspidi „Brüsseli Ia määrus“) artikli 24 punkti 1 ning nõukogu 25. juuni 2019. aasta määruse (EL) 2019/1111, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades tehtud lahendite tunnustamist ja täitmist ning rahvusvahelisi lapserööve (ELT 2019, L 178, lk 1; edaspidi „Brüsseli IIb määrus“), artikli 1 lõike 2 punkti e ja artikli 7 lõiget 1.

2 Taotlus on esitatud kahe alaealise lapse, E. M. A. ja E. M. A. nimel algatatud hagita menetluses eesmärgiga saada kohtult luba kolme Bulgaarias asuva kinnisasja neile kuuluvate kaasomandiosade müümiseks nende ema M. I. A. nõusolekul.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

3 Moskvas 19. veebruaril 1975 alla kirjutatud Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu ja Bulgaaria Rahvavabariigi vaheline leping vastastikuse abi kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades (*United Nations Treaty Series*, 1015. köide, nr 14855, lk 41; edaspidi „Venemaa-Bulgaaria leping“) ratifitseeriti Bulgaarias 15. aprilli 1975. aasta dekreediga nr 784 (*DV* nr 33/1975) ja avaldati 10. veebruaril 1976 (*DV* nr 12/1976, parandus *DV* nr 17/2014). Selle lepingu artiklis 25 on ette nähtud:

„1. Vanemate ja laste vahelisi õigussuhteid reguleerib selle lepinguosalise õigus, mille territooriumil on nende ühine elukoht.

[…]

6. Pädevus teha otsuseid lõigetes 1, 2, 3, 4 ja 5 osutatud õigussuhete kohta on selle lepinguosalise õigusasutustel, mille kodanik laps on või mille territooriumil on lapse elukoht või viibimiskoht.“

4 Venemaa-Bulgaaria lepingu artikli 30 lõikes 2 on sätestatud, et kinnisasjaga seotud tehingu vorm määratakse kindlaks selle lepinguosalise õigusega, mille territooriumil kinnisasi asub.

Liidu õigus

Rooma I määrus

5 Rooma I määruse artikli 4 „Valiku puudumisel kohaldatav õigus“ lõike 1 punktis c on sätestatud:

„Kui lepingu suhtes kohaldatavat õigust ei ole valitud vastavalt artiklile 3 ning ilma et see piiraks artiklite 5 kuni 8 kohaldamist, määratakse lepingute suhtes kohaldatav õigus kindlaks järgmiselt:

[…]

c) leping, mille esemeks on kinnisasjaõigus või õigus kasutada kinnisasja, on reguleeritud kinnisasja asukohariigi õigusega;

[…]“.

Brüsseli Ia määrus

6 Brüsseli Ia määruse artiklis 1 on ette nähtud:

„1. Käesolevat määrust kohaldatakse tsiviil- ja kaubandusasjade suhtes igat liiki kohtutes. […]

2. Käesolevat määrust ei kohaldata järgmise suhtes:

a) füüsiliste isikute perekonnaseis või õigus- ja teovõime […]

[…]“.

7 Brüsseli Ia määruse artikli 24 punktis 1 on sätestatud:

„Poolte alalisest elukohast olenemata allub asi erandlikult järgmistele liikmesriigi kohtutele:

1) menetluste puhul, mille esemeks on kinnisasjaõigus või kinnisasja üür või rent, selle liikmesriigi kohtutele, kus asjaomane asi asub.

[…]“.

Brüsseli IIb määrus

8 Brüsseli IIb määruse põhjendused 10, 19, 20 ja 91 on sõnastatud järgmiselt:

„(10) Lapse vara osas tuleks käesolevat määrust kohaldada ainult last kaitsvate meetmete suhtes, nimelt lapse vara eest vastutava, last esindava või abistava isiku või organi määramine ja ülesanded ning lapse vara haldamine, säilitamine või kasutamine. Selles kontekstis tuleks käesolevat määrust kohaldada näiteks juhul, kui menetlus käsitleb lapse vara haldava isiku või organi määramist. Lapse varaga seotud meetmeid, mis ei käsitle lapse kaitset, peaks jätkuvalt reguleerima [Brüsseli Ia määrus]. Sellegipoolest peaks olema võimalik sellistel juhtudel kohaldada käesoleva määruse sätteid, mis käsitlevad kohtualluvust kõrvalistes küsimustes.

[…]

(19) Kohtualluvuse alused vanemliku vastutuse küsimustes kujundatakse lapse parimaid huve silmas pidades ning neid tuleks kohaldada vastavalt lapse huvidele. […]

(20) Lapse parimate huvide tagamiseks tuleks kohtualluvus kindlaks määrata esimeses järjekorras läheduskriteeriumi alusel. Sellest tulenevalt peaks kohtualluvus olema lapse hariliku viibimiskoha liikmesriigil, välja arvatud teatavatel käesolevas määruses sätestatud juhtudel, näiteks lapse elukoha vahetamise korral või vastavalt vanemliku vastutuse kandjate kokkuleppele.

[…]

(91) Tuletatakse meelde, et lepingute suhtes, mille liikmesriik on ühe või mitme kolmanda riigiga sõlminud enne oma ühinemist liiduga, kohaldatakse [ELTL] artiklit 351.“

9 Määruse artiklis 1 „Kohaldamisala“ on nähtud ette:

„1. Käesolevat määrust kohaldatakse järgmiste tsiviilasjade suhtes:

a) abielulahutus, lahuselu või abielu kehtetuks tunnistamine;

b) vanemliku vastutuse tekkimine, teostamine, piiramine või äravõtmine.

2. Lõike 1 punktis b osutatud küsimused võivad hõlmata eelkõige järgmist:

[…]

e) lapse kaitseks võetavad meetmed, mis käsitlevad lapse vara haldamist, säilitamist või käsutamist.

[…]“.

10 Määruse artiklis 7 „Üldine kohtualluvus“ on sätestatud:

„1. Liikmesriigi kohtutel on vanemliku vastutuse asjus kohtualluvus lapse suhtes, kelle harilik viibimiskoht on kohtusse pöördumise ajal selles liikmesriigis.

2. Käesoleva artikli lõige 1 kohaldub, kui artiklitest 8–10 ei tulene teisiti.“

11 Määruse artikli 10 „Kohtu valik“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigi kohtutel on seoses vanemliku vastutusega kohtualluvus juhul, kui on täidetud järgmised tingimused:

a) lapsel on oluline side selle liikmesriigiga, eeskätt seetõttu, et
   i) vähemalt üks vanemliku vastutuse kandjatest viibib harilikult selles liikmesriigis,
   ii) see liikmesriik on lapse varasem harilik viibimiskoht või
   iii) laps on selle liikmesriigi kodanik;

b) pooled ning muud vanemliku vastutuse kandjad
   i) on leppinud kohtualluvuses vabalt kokku hiljemalt kohtusse pöördumise ajal või
   ii) on sõnaselgelt tunnistanud kohtualluvust menetluste käigus ning kohus on taganud, et kõiki pooli on teavitatud nende õigusest kohtualluvusega mitte nõustuda, ning

c) kohtualluvuse teostamine on lapse parimates huvides.“

12 Määruse VIII peatükk, mis sisaldab artikleid 94–99, reguleerib selle määruse seost muude õigusaktidega, sealhulgas liikmesriikide ja Püha Tooli vahel sõlmitud teatud kahepoolsete lepingutega.

Bulgaaria õigus

13 Võlasuhete ja lepingute seaduse (Zakon za zadalzheniata i dogovorite) artiklis 18 on sätestatud, et kinnisasjade omandi üleminekut või neile muude asjaõiguste seadmist käsitlevad lepingud nõuavad notariaalset tõestamist.

14 Perekonnaseadustiku (Semeen kodeks) artikli 130 lõike 3 kohaselt on käsutustehinguid muu hulgas lapsele kuuluvate kinnisasjade suhtes lubatud teha üksnes lapse tegeliku elukoha järgse Rayonen sadi (rajoonikohus) nõusolekul, tingimusel et käsutustehing ei ole vastuolus lapse huvidega.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

15 Sofiyski Rayonen sadile (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus, esitati 2023. aastal kahe Venemaa kodakondsusega alaealise lapse nimel, kelle harilik viibimiskoht on Saksamaal, avaldus saada nõusolek kolme Bulgaarias asuva kinnisasja neile kuuluvate kaasomandiosade müümiseks, mille nad pärisid pärast oma isa surma.

16 Perekonnaseadustiku artikli 130 lõike 3 kohaselt peab lapsele kuuluvate kinnisasjade müük toimuma lapse huve arvestades territoriaalselt pädeva Rayonen sadi (rajoonikohus) nõusolekul, enne kui seda saab notariaalselt tõestada võlasuhete ja lepingute seaduse artikli 18 alusel.

17 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on tekkinud küsimus, kas Bulgaaria kohtud on pädevad niisuguses olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas. Ta märgib esiteks, et Varhoven kasatsionen sad (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus) tugineb sellises olukorras Bulgaaria kohtute alluvusele riigisiseste sätete ning Venemaa-Bulgaaria lepingu artikli 30 lõike 2 alusel,

samas kui teine riigisisene kohus viitab ka Rooma I määruse artikli 4 lõike 1 punktile c. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab siiski, et erinevalt Brüsseli Ia määruse artikli 24 punktist 1 ei ole Rooma I määruse nimetatud säte asjakohane.

18 Teiseks märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et selline olukord, nagu on kõne all põhikohtuasjas, võib samuti kuuluda Brüsseli IIb määruse kohaldamisalasse, välja arvatud juhul, kui selline rahvusvaheline leping nagu Venemaa-Bulgaaria leping sellest kõrvale kaldub. Viimati nimetatud juhul ja vastavalt selle määruse artikli 7 lõikele 1 allub asi selle liikmesriigi kohtutele, kus on lapse harilik viibimiskoht, käesoleval juhul Saksamaa kohtutele.

19 Neil asjaoludel otsustas Sofiyski Rayonen sad (Sofia rajoonikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas [Brüsseli IIb] määruse artikli 1 lõike 2 punkti e kohaldamisala hõlmab ka hagita menetlusi, mille ese on kohtu nõusoleku andmine alaealisele lapsele kuuluva kinnisasja või selle kaasomandiosa käsutamiseks, näiteks müümiseks?

2. Millise määruse alusel määratakse kindlaks liidu liikmesriigi kohtu rahvusvaheline kohtualluvus, kui tegemist on hagita menetlusega, mille ese on kohtu nõusoleku andmine alaealisele lapsele kuuluva kinnisasja või selle kaasomandiosade käsutamiseks, näiteks müümiseks? Kas [Brüsseli IIb] määruse artikli 7 lõike 1 alusel on rahvusvaheline kohtualluvus lapse hariliku viibimiskoha järgsel kohtul või [Rooma I] määruse artikli 4 lõike 1 punkti c või [Brüsseli Ia] määruse artikli 24 punkti 1 alusel selle paiga kohtul, kus kinnisasi asub?

3. Kas liikmesriigi (Bulgaaria Vabariik) ja kolmanda riigi (Nõukogude Liit või Venemaa Föderatsioon) vahel enne liikmesriigi Euroopa Liiduga ühinemist sõlmitud kahepoolsel rahvusvahelisel lepingul on esimus [Brüsseli IIb] määruse sätete ees, mis reguleerivad rahvusvahelist kohtualluvust vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades, kui kõnealust rahvusvahelist lepingut ei ole [selle] määruse VIII peatükis nimetatud?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene ja teine küsimus

20 Kõigepealt tuleb märkida, et kuigi teises küsimuses on mainitud Rooma I määruse artikli 4 lõike 1 punkti c, selgitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et ta viitas sellele sättele üksnes seetõttu, et Bulgaaria kohus tugines oma kohtualluvusega seoses sellele sättele, kuid tal ei ole mingit kahtlust, et see säte, mis käsitleb tegelikult kohaldatavat õigust, mitte kohtualluvust, ei ole erinevalt Brüsseli Ia määruse artikli 24 punktist 1 teise küsimuse lahendamisel asjakohane.

21 Samuti tuleb märkida, et nagu nähtub eelotsusetaotlusest ning nagu ema ja kahe asjaomase lapse advokaat kohtuistungil kinnitas, sai üks lastest menetluse käigus täisealiseks.

22 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et esimese ja teise küsimusega, mida tuleb käsitleda koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas alaealise lapse nimel, kelle harilik viibimiskoht on liikmesriigis, kohtult taotletav nõusolek teises liikmesriigis asuvate kinnisasjade talle kuuluvate kaasomandiosade müümiseks kuulub Brüsseli IIb määruse või Brüsseli Ia määruse kohaldamisalasse.

23 Brüsseli IIb määruse artikli 1 kohaselt kohaldatakse seda määrust muu hulgas vanemliku vastutuse teostamisega seotud tsiviilasjade suhtes. Selle määruse artikli 1 lõike 2 punkti e kohaselt hõlmavad need küsimused eelkõige „lapse kaitseks võetavaid meetmeid, mis käsitlevad lapse vara haldamist, säilitamist või käsutamist“.

24 Brüsseli Ia määrus reguleerib selle artikli 1 lõike 1 kohaselt tsiviil- ja kaubandusasju igat liiki kohtutes, kusjuures olgu täpsustatud, et artikli 24 punktist 1 tulenevalt hõlmavad tsiviil- ja kaubandusasjad „kinnisasjaõigusi“. Brüsseli Ia määruse artikli 1 lõike 2 punkti a kohaselt ei kohaldata seda määrust „füüsiliste isikute õigus- ja teovõime“ suhtes.

25 Nagu nähtub eelotsusetaotlusest, on käesoleval juhul niisugune kohtu nõusolek nagu põhikohtuasjas meede, mis on võetud alaealise lapse õigus- ja teovõimet arvestades ning mille eesmärk on kaitsta lapse parimaid huve. Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et kuna nõusoleku saamise vajadus on seega alaealise õigus- ja teovõime otsene tagajärg, on selle nõusoleku puhul – olenemata sellest, mis valdkonda selle nõusolekuga seotud õiguslik tehing kuulub – tegemist lapse kaitsemeetmega tema vara valitsemisel, säilitamisel või käsutamisel vanemliku vastutuse teostamise raames Brüsseli IIb määruse artikli 1 lõike 2 punkti e tähenduses ning see on otseselt seotud asjaomase füüsilise isiku õigus- ja teovõimega Brüsseli Ia määruse artikli 1 lõike 2 punkti a tähenduses (vt selle kohta 3. oktoobri 2013. aasta kohtuotsus Schneider, C-386/12, EU:C:2013:633, punkt 26, ning 6. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Matoušková, C-404/14, EU:C:2015:653, punktid 28–31).

26 Võttes arvesse neid asjaolusid ja liidu seadusandja tahet, mida on väljendatud Brüsseli IIb määruse põhjenduses 10, kuulub selline kohtu nõusolek nagu põhikohtuasjas selle määruse, mitte Brüsseli Ia määruse kohaldamisalasse.

27 Neil asjaoludel on vastavalt Brüsseli IIb määruse artikli 7 lõikele 1 sellise nõusoleku andmiseks üldjuhul kohtualluvus selle liikmesriigi kohtutel, kus on lapse harilik viibimiskoht kohtusse pöördumise ajal.

28 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele ja teisele küsimusele vastata, et Brüsseli IIb määrust tuleb tõlgendada nii, et alaealise lapse nimel, kelle harilik viibimiskoht on liikmesriigis, kohtult taotletav nõusolek teises liikmesriigis asuvate kinnisasjade sellele lapsele kuuluvate kaasomandiosade müümiseks kuulub selle määruse artikli 1 lõike 1 punkti b tähenduses vanemliku vastutusega seotud asjade alla, kuivõrd see nõusolek puudutab osutatud artikli lõike 2 punktis e nimetatud kaitsemeetmeid, mistõttu on kõnealuse määruse artikli 7 lõike 1 kohaselt sellise nõusoleku andmiseks üldjuhul kohtualluvus selle liikmesriigi kohtutel, kus on lapse harilik viibimiskoht kohtusse pöördumise ajal.

Kolmas küsimus

29 Kolmanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas liikmesriigi ja kolmanda riigi vahel enne selle liikmesriigi liiduga ühinemist sõlmitud kahepoolse lepinguga võib kõrvale kalduda Brüsseli IIb määruse sätetest, kuigi seda lepingut ei ole määruse VIII peatükis mainitud.

Vastuvõetavus

30 Hispaania valitsus kahtleb oma kirjalikes seisukohtades, kas kolmas küsimus on vastuvõetav, kuna see ei ole seotud põhikohtuasja esemega ning eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole tõendanud seose olemasolu Venemaa-Bulgaaria lepingu ja liidu õiguse mis tahes sätte vahel.

31 Sellega seoses tuleb meelde tuletada, et üksnes asja menetleval ja selle lahendamise eest vastutaval liikmesriigi kohtul tuleb iga kohtuasja eripära arvesse võttes hinnata nii eelotsusetaotluse vajalikkust asjas otsuse langetamiseks kui ka Euroopa Kohtule esitatavate küsimuste asjakohasust. Sellest järeldub, et eeldatakse, et liidu õigust puudutavad küsimused on asjakohased. Euroopa Kohus võib keelduda liikmesriigi kohtu esitatud eelotsuse küsimusele vastamast vaid siis, kui on ilmne, et taotletaval liidu õiguse tõlgendusel puudub igasugune seos põhikohtuasja tegelike asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele (23. novembri 2021. aasta kohtuotsus IS (eelotsusetaotluse õigusvastasus), C-564/19, EU:C:2021:949, punktid 60 ja 61 ning seal viidatud kohtupraktika).

32 Vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale, mida kajastavad Euroopa Kohtu kodukorra artikli 94 punktid a ja b, peab liikmesriigi kohus selleks, et jõutaks talle tarviliku liidu õiguse tõlgenduseni, määratlema tema esitatud küsimuste faktilise ja õigusliku raamistiku või vähemalt selgitama faktilisi andmeid, millel need küsimused põhinevad. Lisaks on tingimata vajalik, nagu on sätestatud kodukorra artikli 94 punktis c, et eelotsusetaotlus sisaldaks selgitust, millistel põhjustel eelotsusetaotluse esitanud kohus tõstatas teatavate liidu õigusnormide tõlgendamise või kehtivuse küsimuse ning millist seost ta nende õigusnormide ja põhikohtuasjas kohaldatavate riigisiseste õigusnormide vahel näeb (21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus European Superleague Company, C-333/21, EU:C:2023:1011, punkt 59 ja seal viidatud kohtupraktika).

33 Käesoleval juhul, nagu Hispaania valitsus oma kirjalikes seisukohtades sisuliselt märkis, ei maini eelotsusetaotluse esitanud kohus oma kolmandas eelotsuse küsimuses sõnaselgelt Venemaa-Bulgaaria lepingu sätet, mis võib olla vastuolus Brüsseli IIb määruse artikli 7 lõikes 1 ette nähtud kohtualluvuse eeskirjaga, mis on ainus norm, millele see kohus viitab juhuks, kui see määrus on kohaldatav.

34 Eelotsusetaotluse põhjendustes, milles antakse ülevaade käsitletava kohtuasja õiguslikust raamistikust, osutab eelotsusetaotluse esitanud kohus siiski nimetatud lepingu artiklitele 25 ja 30. Esiteks märgib ta, et riigisisesest kohtupraktikast tuleneb, et vastavalt riigisisestele õigusnormidele ja kõnealuse lepingu artikli 30 lõikele 2 tunnistavad Bulgaaria kohtud kui selle liikmesriigi kohtud, mille territooriumil kinnisasi asub, end pädevaks andma perekonnaseadustiku artikli 130 lõikes 3 ette nähtud nõusolekut.

35 Teiseks tuleneb Venemaa-Bulgaaria lepingu artikli 25 lõikest 6, et arvestades asjaolu, et põhikohtuasjas on alaealise lapse harilik viibimiskoht riigis, mis ei ole Venemaa-Bulgaaria lepingu osalisriik, s.o Saksamaa Liitvabariigis, võivad selle lepinguosalise õigusasutused, mille kodanik laps on, praegusel juhul Venemaa õigusasutused, samuti olla selle lepingu sätte alusel pädevad taotletud nõusolekut andma, nagu komisjon oma kirjalikes seisukohtades märkis.

36 Nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 27, näeb Brüsseli IIb määruse artikli 7 lõikes 1 sätestatud kohtualluvuse eeskiri ette põhimõtte, et tavaliselt on kohtualluvus selle liikmesriigi kohtutel, kus on lapse harilik viibimiskoht, käesoleval juhul Saksamaa kohtutel.

37 Kuna see säte näeb ette teistsuguse kohtualluvuse kui see, mis võib tuleneda Venemaa-Bulgaaria lepingu artikli 25 lõikest 6 ning mis tuleneb eelotsusetaotluses viidatud riigisisese kohtupraktika kohaselt nimetatud lepingu artikli 30 lõikest 2, siis nähtub kolmandast küsimusest, selle põhjendusest ja eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud õiguslikust raamistikust piisavalt selgelt, et see küsimus on seotud põhikohtuasja esemega tulenevalt erinevusest liidu õiguse ja asjaomase lepingu vahel ning et selles tõstatatud probleem ei ole puhtalt hüpoteetiline.

38 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et kolmas küsimus on vastuvõetav.

Sisulised küsimused

39 Väljakujunenud praktika kohaselt on ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriigi kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldaks viimasel tema menetluses oleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades peab Euroopa Kohus talle esitatud küsimused vajaduse korral ümber sõnastama. Ka võib Euroopa Kohus arvesse võtta neid liidu õigusnorme, millele liikmesriigi kohus ei ole oma küsimuses viidanud (15. juuli 2021. aasta kohtuotsus Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, punkt 31).

40 Asjaolu, et liikmesriigi kohus on eelotsuse küsimuses vormiliselt viidanud liidu õiguse teatud sätetele, ei takista Euroopa Kohut esitamast sellele kohtule kogu tõlgenduslikku teavet, mis võib viimasel aidata menetletavat kohtuasja lahendada, olenemata sellest, kas liikmesriigi kohus on neile aspektidele oma küsimustes viidanud või mitte. Euroopa Kohtul tuleb niisugusel juhul selleks liikmesriigi kohtu esitatud kõikidest materjalidest ja eelkõige eelotsusetaotluse põhjendustest välja valida need liidu õiguse aspektid, mis vaidluse eset silmas pidades tõlgendamist vajavad (22. detsembri 2022. aasta kohtuotsus Ministre de la Transition écologique ja Premier ministre (riigi vastutus õhusaaste eest), C-61/21, EU:C:2022:1015, punkt 34 ning seal viidatud kohtupraktika).

41 Tuleb rõhutada, et eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis oma kolmanda küsimuse põhjenduseks sisuliselt seda, et kuigi Brüsseli IIb määruse VIII peatükk reguleerib vastavalt selle pealkirjale kõnealuse määruse seost „muude õigusaktidega“, ei puuduta ükski selles peatükis nimetatud õigusakt liikmesriigi ja kolmanda riigi vahel sõlmitud sellist kahepoolset lepingut nagu Venemaa-Bulgaaria leping, välja arvatud teatud liikmesriikide ja Püha Tooli vahel sõlmitud kahepoolsed lepingud, mis ei ole käesoleval juhul asjakohased.

42 Samas ilmneb Brüsseli IIb määruse põhjendusest 91, et lepingute suhtes, mille liikmesriik on ühe või mitme kolmanda riigiga sõlminud enne oma ühinemist liiduga, kohaldatakse ELTL artiklit 351.

43 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et oma kolmanda küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas ELTL artiklit 351 tuleb tõlgendada nii, et see reguleerib liikmesriigi ja kolmanda riigi vahel enne selle liikmesriigi liiduga ühinemist sõlmitud kahepoolse lepingu ja Brüsseli IIb määruse vahelist seost olukorras, kus sellist lepingut ei ole määruse VIII peatükis mainitud, ning juhul kui see on nii, siis millistel asjaoludel võib see leping nimetatud määrusest kõrvale kalduda.

44 ELTL artikli 351 esimeses lõigus on sätestatud, et aluslepingute sätted ei mõjuta õigusi ja kohustusi, mis tulenevad enne 1. jaanuari 1958 või ühinevate riikide puhul enne nende ühinemise kuupäeva sõlmitud lepingutest ühe või mitme liikmesriigi ja ühe või mitme kolmanda riigi vahel.

Nimetatud artikli teises lõigus on täpsustatud, et kui nimetatud lepingud ei ole kooskõlas aluslepingutega, kasutavad asjasse puutuvad liikmesriigid kõiki vajalikke vahendeid kindlakstehtud vastuolude kõrvaldamiseks. Sel puhul abistavad liikmesriigid vajaduse korral üksteist ning kui see on põhjendatud, võtavad vastu ühise seisukoha.

45 ELTL artiklit 351 käsitlevast Euroopa Kohtu praktikast nähtub, et selle sätte eesmärk on võimaldada liikmesriikidel austada õigusi, mis kolmandatel riikidel on vastavalt rahvusvahelisele õigusele liikmesriikide liiduga ühinemisest varasemate lepingute alusel, ja täita oma vastavaid kohustusi (vt selle kohta eelkõige 9. veebruari 2012. aasta kohtuotsus Luksan, C-277/10, EU:C:2012:65, punkt 61; 13. jaanuari 2022. aasta kohtuotsus MIUR ja Ufficio Scolastico Regionale per la Campania, C-282/19, EU:C:2022:3, punkt 55, ning 14. märtsi 2024. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Ühendkuningriik (kõrgeima kohtu otsus), C-516/22, EU:C:2024:231, punkt 60).

46 Lisaks on ELTL artikli 351 esimene lõik norm, mis võib selle kohaldamise tingimuste täitmise korral lubada erandeid mis tahes liidu õiguse sätte kohaldamiseks, olgu see siis esmase või teisese õiguse säte (vt selle kohta 28. oktoobri 2022. aasta kohtuotsus Generalstaatsanwaltschaft München (väljaandmine ja *ne bis in idem*'i põhimõte) (C-435/22 PPU, EU:C:2022:852, punktid 119 ja 121 ning seal viidatud kohtupraktika).

47 Euroopa Kohus on siiski täpsustanud, et kui mõni liidu õigusnorm võib rahvusvahelise lepingu tõttu ELTL artikli 351 esimese lõigu alusel kohaldamata jääda, siis selleks peavad täidetud olema kaks tingimust: tegemist on lepinguga, mis on sõlmitud enne liidu aluslepingute jõustumist asjaomases liikmesriigis, ja asjaomasel kolmandal riigil on sellest tulenevad õigused, mille järgimist ta võib kõnealuselt liikmesriigilt nõuda (14. märtsi 2024. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Ühendkuningriik (kõrgeima kohtu otsus), C-516/22, EU:C:2024:231, punkt 64 ja seal viidatud kohtupraktika).

48 Euroopa Kohus on samuti märkinud, et liikmesriikide kohtud on kohustatud kontrollima, kas võimalikku vastuolu liidu õiguse ja ELTL artiklis 351 nimetatud rahvusvahelise konventsiooni vahel saab vältida sellega, et viimast tõlgendatakse võimalikult suures ulatuses ja rahvusvahelist õigust järgides kooskõlas liidu õigusega. Kui liikmesriikidel ei ole võimalik konventsiooni kooskõlaliselt tõlgendada, on nad kohustatud ELTL artikli 351 teise lõigu alusel kasutama kõiki vajalikke vahendeid, et kõrvaldada selle konventsiooni vastuolu liidu õigusega, vajaduse korral see konventsioon denonsseerides. Kuni vastuolude kõrvaldamiseni lubab ELTL artikli 351 esimene lõik liikmesriikidel seda konventsiooni siiski edasi rakendada (22. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus Ferrari, C-720/18 ja C-721/18, EU:C:2020:854, punktid 68 ja 69 ning seal viidatud kohtupraktika).

49 Käesoleva kohtuotsuse punktidest 44–48 tuleneb, et kui liikmesriigi ja ühe või mitme kolmanda riigi vahel enne selle liikmesriigi liiduga ühinemise kuupäeva sõlmitud lepingut ei ole liidu õigusaktis mainitud, siis reguleerib ELTL artikkel 351 kui esmase õiguse üldsäte – nagu on Brüsseli IIb määruse puhul meenutatud selle määruse põhjenduses 91 – selle õigusakti ja selle lepingu vahelist seost. Tingimusel, et lepinguosaliseks olevale kolmandale riigile tuleneb lepingust õigusi, mille järgimist võib ta nõuda asjaomaselt liikmesriigilt, võimaldab ELTL artikkel 351 sellel liikmesriigil kohaldada selle lepingu sätteid isegi siis, kui need ei ole liidu õigusega kooskõlas, kuivõrd neid ei saa tõlgendada kooskõlas liidu õigusega. Vastuolu korral võib see liikmesriik jätkata lepingu sätete kohaldamist seni, kuni jõustuvad vastuolu kõrvaldamiseks vajalikud meetmed.

50 Käesoleval juhul peab eelotsusetaotluse esitanud kohus esimesena kontrollima, kas Bulgaaria Vabariigi poolt enne liiduga ühinemist sõlmitud Venemaa-Bulgaaria leping sisaldab sätteid, mille järgimist võib Venemaa Föderatsioon sellelt liikmesriigilt nõuda.

51 Kui see peaks nii olema, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus teisena kontrollima, kas Venemaa-Bulgaaria leping on vastuolus Brüsseli IIb määrusega, kuna need kaks õigusakti ei näe ette samasugust kohtualluvust põhikohtuasja asjaoludel.

52 Selle kontrolli raames ei tule arvesse võtta mitte ainult Brüsseli IIb määruse artikli 7 lõiget 1, vaid ka artikli 7 lõiget 2, mille kohaselt selle artikli lõige 1 „kohaldub, kui artiklitest 8–10 ei tulene teisiti“; see sõnastus peegeldab – nagu nähtub määruse põhjendusest 20 – liidu seadusandja tahet näha teatud olukordades ette muude kohtute kui lapse hariliku viibimiskoha järgsete kohtute kohtualluvus, kusjuures need kohtud määratakse kindlaks läheduskriteeriumi alusel.

53 Sellega seoses on Brüsseli IIb määruse artikli 10 lõikes 1 sätestatud, et liikmesriigi kohtutel on seoses vanemliku vastutusega kohtualluvus juhul, kui on täidetud kolm tingimust.

54 Selle sätte punkti a kohaselt peab lapsel olema selle liikmesriigiga oluline side, mis puhul tuleb täpsustada, et sõna „eeskätt“ tõttu ei ole punktis a toodud kolme juhtumi loetelu ammendav, mis tähendab, et olulise sideme olemasolu võib seega kindlaks teha ka mõne muu asjaolu alusel, mis on Brüsseli IIb määruse artiklis 10 sätestatud kohtualluvuse valimiseks taotletud menetluses asjakohane ning mis loob konkreetse ja olulise sideme selle liikmesriigi ja lapse isiklike huvide vahel.

55 Kõnealuses sättes on ette nähtud, et pooled või muud vanemliku vastutuse kandjad peavad punkti b alapunkti i kohaselt olema leppinud kohtualluvuses vabalt kokku hiljemalt kohtusse pöördumise ajal või punkti b alapunkti ii kohaselt olema sõnaselgelt tunnistanud kohtualluvust menetluste käigus; viimasel juhul peab kohus tagama, et kõiki pooli on teavitatud nende õigusest kohtualluvusega mitte nõustuda.

56 Sama sätte punktis c on sätestatud, et asjaomase kohtualluvuse teostamine peab olema lapse parimates huvides. See punkt peegeldab Brüsseli IIb määruse põhjendust 19, milles on muu hulgas öeldud, et kohtualluvuse alused vanemliku vastutuse küsimustes kujundatakse lapse parimaid huve silmas pidades. Siit järeldub, et kohtualluvus tuleb eelkõige kindlaks määrata lapse parimaid huve silmas pidades. Seda on võimalik tagada vaid siis, kui igal konkreetsel juhul hinnatakse, kas selle määruse artikli 10 lõike 1 alusel taotletav kohtualluvuse valik on nimetatud huvidega kooskõlas (vt selle kohta 1. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus E., C-436/13, EU:C:2014:2246, punktid 45 ja 47).

57 Eelotsusetaotluse esitanud kohus võib seega tunnistada, et asi kuulub tema alluvusse Brüsseli IIb määruse alusel tingimusel, et ta tagab esiteks, et tema menetletavas asjas on Bulgaaria Vabariigi ja asjaomase lapse isiklike huvide vahel konkreetne ja oluline side, nagu see võib olla juhul, kui lapsele kuulub osa selle liikmesriigi territooriumil asuvast kinnisasjast, ning teiseks, et arvestades, et sellises hagita menetluses nagu põhikohtuasjas kostjat ei ole, tunnistab alaealise lapse ema kui ainus vanemliku vastutuse kandja sõnaselgelt menetluse käigus selle kohtu kohtualluvust pärast seda, kui teda on teavitatud õigusest kohtualluvusega mitte nõustuda, ning kolmandaks, et kohtualluvust teostatakse lapse parimates huvides.

58 Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks leidma, et Venemaa-Bulgaaria leping ei ole põhikohtuasjas Brüsseli IIb määrusega kooskõlas, kuna selle lepinguga antakse kohtualluvus muudele kohtutele kui need, mida on nimetatud kõnealuse määruse artiklites 7–10, peab ta kolmandana vastavalt käesoleva kohtuotsuse punktis 48 meelde tuletatud kohtupraktikale uurima, kas seda vastuolu saab vältida selle lepingu ja nimetatud määrusega kooskõlalise tõlgendamise teel. Kui see ei ole võimalik ja juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole pädev seda vastuolu ise kõrvaldama, võib ta neljandana kohaldada kõnealuse lepingu sätteid ja jätta tähelepanuta Brüsseli IIb määruse sätted.

59 Tuleb siiski rõhutada, et kuigi on tõsi, et liikmesriikide kohtud on kohustatud kontrollima, kas võimalikku vastuolu liidu õiguse ja varasema kahepoolse lepingu – nagu Venemaa-Bulgaaria leping – vahel saab vältida sellega, et lepingut tõlgendatakse võimalikult suures ulatuses ja rahvusvahelist õigust järgides kooskõlas liidu õigusega, ei ole nad kohustatud kontrollima, kas võimalikku vastuolu liidu õiguse ja lepingu vahel saab vältida liidu õiguse tõlgendamise või kohaldamisega selle lepinguga kooskõlas oleval viisil.

60 Seega ei pea eelotsusetaotluse esitanud kohus kasutama käesoleva kohtuotsuse punktis 57 nimetatud võimalust tunnistada, et asi kuulub tema alluvusse Brüsseli IIb määruse artikli 10 lõike 1 punkti a, punkti b alapunkti ii ja punkti c alusel, selle asemel et kohaldada selle määruse artikli 7 lõikes 1 sätestatud üldise kohtualluvuse eeskirja selleks, et ühitada liidu õigus Venemaa-Bulgaaria lepinguga ning sel viisil tõdeda, et põhikohtuasja asjaoludel on asjaomane leping kooskõlas liidu õigusega, kuivõrd mõlemad näevad selles vaidluses ette sama kohtualluvuse.

61 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb kolmandale küsimusele vastata, et ELTL artiklit 351 tuleb tõlgendada nii, et see reguleerib liikmesriigi ja ühe või mitme kolmanda riigi vahel enne selle liikmesriigi liiduga ühinemist sõlmitud lepingu ja Brüsseli IIb määruse vahelist seost olukorras, kus see leping, mida ei ole küll määruse VIII peatükis mainitud, annab õigusi, mille järgimist võib lepinguosaliseks olev kolmas riik asjaomaselt liikmesriigilt nõuda. Kui selline leping ja Brüsseli IIb määrus on omavahel vastuolus, mida liikmesriigi kohus ei saa vältida tema menetluses olevas asjas, mis käsitleb ühtaegu nii selle lepingu kui ka selle määrusega reguleeritud küsimust, võib see kohus kohaldada lepingu sätteid määrusega kehtestatud sätete asemel seni, kuni selle vastuolu kõrvaldamiseks vajalikud meetmed ei ole jõustunud, kusjuures tuleb täpsustada, et liikmesriigil tuleb selliste meetmete vastuvõtmiseks ja rakendamiseks kasutada kõiki vajalikke vahendeid.

Kohtukulud

62 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (neljas koda) otsustab:

1. Nõukogu 25. juuni 2019. aasta määrust (EL) 2019/1111, mis käsitleb kohtualluvust, abieluasjade ja vanemliku vastutusega seotud kohtuasjades tehtud lahendite tunnustamist ja täitmist ning rahvusvahelisi lapseröövе,

tuleb tõlgendada nii, et

alaealise lapse nimel, kelle harilik viibimiskoht on liikmesriigis, kohtult taotletav nõusolek teises liikmesriigis asuvate kinnisasjade sellele lapsele kuuluvate kaasomandiosade müümiseks kuulub selle määruse artikli 1 lõike 1 punkti b tähenduses vanemliku vastutusega seotud asjade alla, kuivõrd see nõusolek puudutab osutatud artikli lõike 2 punktis e nimetatud kaitsemeetmeid, mistõttu on kõnealuse määruse artikli 7 lõike 1 kohaselt sellise nõusoleku andmiseks üldjuhul kohtualluvus selle liikmesriigi kohtutel, kus on lapse harilik viibimiskoht kohtusse pöördumise ajal.

2. **ELTL artiklit 351 tuleb tõlgendada nii, et see reguleerib liikmesriigi ja ühe või mitme kolmanda riigi vahel enne selle liikmesriigi Euroopa Liiduga ühinemist sõlmitud lepingu ja määruse 2019/1111 vahelist seost olukorras, kus see leping, mida ei ole küll määruse VIII peatükis mainitud, annab õigusi, mille järgimist võib lepinguosaliseks olev kolmas riik asjaomaselt liikmesriigilt nõuda. Kui selline leping ja määrus 2019/1111 on omavahel vastuolus, mida liikmesriigi kohus ei saa vältida tema menetluses olevas asjas, mis käsitleb ühtaegu nii selle lepingu kui ka selle määrusega reguleeritud küsimust, võib see kohus kohaldada lepingu sätteid määrusega kehtestatud sätete asemel seni, kuni selle vastuolu kõrvaldamiseks vajalikud meetmed ei ole jõustunud, kusjuures tuleb täpsustada, et liikmesriigil tuleb selliste meetmete vastuvõtmiseks ja rakendamiseks kasutada kõiki vajalikke vahendeid.**

Allkirjad